

A VÁR BARÁTAI ÉS - ELLENSÉGEI

Akták kísértet- járása haldokló és épülő paloták között

Hivatalos címe *A Vár Barátainak Egyesülete*. Hivatalosan azonban alig ismerik. Napokig kell előszobázní, hivatalról hivatalra rostokolni, mégse tudunk meg semmit. Miféle egyesület? Székhelye nincs. Üléseket nem tart. Tagdíjakat nem szed. Holmi kijárás érdekében még sohase kérlekalásamozott se a fővárosnál, se a minisztériumokban. Miféle egyesület lehet az ilyen? Tulajdonképpen nem is egyesület. Kerülő úton értesülünk, hogy inkább szekta-féle, amelyet a szeretet, a lokálpatriotizmus, a hagyományok iránt ápoló művészi ragaszkodás tart együtt. Programja: csupa rajongás és jószándék. Nem csoda, ha alig ismerik.

Két jóbarát sétál a Várban

Pedig ez az „egyesület“ közel húsz esztendeje működik már és örködik a Vár építészeti kincsei felett, vagy — ahogy a tagok mondják, — *vigyáz a Vár hangulatára*. Megalakulásának története is nagyon egyszerű, csendes és emberi. Két jóbarát: *Szablya-Frischauf* Ferenc, a kitűnő festő-iparművész és *Lampl* Vilmos, városatya, mindketten budai lakosok, sétálgattak a Vár ábrándos utcáin. Ez a háború elején, vagy a béke legvégén történt. Valamelyik girbe-görbe uccácskában hirtelen megdobbant a szívük. A szemük rémülten akadt meg egy ódon, kis házban, mely meghitt homlokzatával közel másfél évszázada álmodja itt a multat. A ház új tulajdonost kapott, akinek első dolga volt, hogy befalaztatta az ódon kaput és valamelyik ablak helyén vágatótt újat, nagyra tátott kapuszáját, mintha egyszerűen akarná bekapni ezt a szunnyadó, békés dombi világot. A két jóbarát felindulva kopogtatott be a kapun.

— Mért tették ezt a csúfságot? — kérdezték a házmestertől, aki egykedvűen felelte:
— Mert cug van.

Száz évre tönkretették a budai Vároldalt

— No, nem egészen így van, — mondja szerényen *Szablya-Frischauf* Ferenc, akit az Iparművészeti Múzeumban kerestünk fel.

Szép, fehér feje, mint egy flamand portré világít ki a tanári műterem félhomályából.

— Igaz, hogy ketten kezdtünk mozgolódní, *Lampl* Vilmos, meg én, de ez csak a legelején volt. Azóta erősen megszapordtunk, egyesületbe tömörültünk, meg bizony tekintélyben is nagyot nőttünk. Na, felelde kérem, hogy fővédnökünk maga a kormányzó, *Horthy* Miklós és hogy az egyesület egyik legtevékenyebb és leglelkesebb vezetője gróf *Zichy* Rafaelné. Az csak a legelején volt, hogy kettesben botorkáltunk, azóta egész sereggel rohamozzuk meg azokat, akik bántani akarják a mi Várunkat.

— Hogy van az mégis, — kérdem, — hogy ma, amikor ilyen tekintélyes és nagy számú egyesület védi a Várat, mégis a szemünk láttára történnek azok a művészi kegyetlenségek és esztétikálanságok, amelyekkel annak idején a pesti oldalt is elrontották.

Szablya-Frischauf Ferenc jószágos kék szemével szomorúan néz rám.

— Hát azért megcsik néha.

Hivatkozom arra, hogy a Várhegyet a Vérmező felől legalább száz esztendőre elépítették.

— Ez igaz, — feleli *Szablya-Frischauf*, — de ezen már nem tudunk segíteni. Annak idején kimondták, hogy a Várhegy lejtőjén csak úgy szabad építkezni, ha a legmagasabb épület is két méterrel marad a Bástya-sétány alatt. Ezt be is tartották. Közvetlenül a sétány alatt egyetlen új épület se emelkedik a történelmi nevezetességű Bástya-sor fölé. De mit ér ez, amikor a lejtőn lefelé hegyibehátába építették a sokemeletes bérpalotákat és ha nem is örökre, de tényleg legalább száz esztendőre tönkretették a budai Vároldal perspektivikus képét. Sajnos, ezen már nem tudunk segíteni. Most már csak arról lehet szó: menteni, ami még menthető. Ebben a munkánkban erős támaszt kapunk a jövőben, sőt kapunk már ma is. Legközelebb nagy előadást fogok tartani, amelyben le-

Hiába magyarázták, hogy a „cugot“ másként is meg lehet szüntetni, semmiféle argumentum nem használt. Még jó, hogy ki nem tessékelték őket. Magánlaksértést emlegettek... és minden maradt úgy, ahogyan elrontották. A két jóbarát szomorúan kullógott tovább és amint a Dísz-térre kiértek...

Itt közbevetve el kell mondani, hogy *Ohman*, a híres német műtörténész még a boldog békeidőkben kiadott egy könyvet a monarchia legértékesebb barokk építészeti emlékeiről. *Magyarország ebben a könyvben mindössze három objektummal szerepelt*. Ezek közül egy budapesti volt, helyesebben budai. *Egy kis emeletes ház a Dísz-téren*. Képzeltető a két jóbarát elképedése, amikor a Dísz-térre érve látják, hogy a kis palotát csákányos napszámosok bontják, a tetőt már le is hordták.

— Ez túrhetetlen, ez felháborító! — mondták egymásnak és nyakukba véve a várost, lóttak-futottak reggeltől estig, hivataltól hivatalig, a fővároshoz, bizottságokhoz, minisztériumokba és mire meghallgatásra találtak, a csákányok odafönn a Várban megtették kötelességüket, földig rombolták *Magyarország egyik legszebb barokk-emlékét*, sőt hozzáfogtak annak a kétemeletes háznak a felépítéséhez, mely ma is kihívóan áll a régi kis palota helyén, mintha rendeltetése volna, hogy az ódon tér harmóniáját megbontsa.

A két jóbarát ekkor határozta el, hogy valamit tenni kell a Vár védelmére, valamit, hogy többen álljanak sorba, valami közösséget, vagy egyesületet alapítani, hogy legalább hátvédjük legyen, amikor hasonló vandalizmus ellen rohamra indulnak. Nehogy, mint magánembereket, mint illetéktelen jött-menteket, vagy futóbolondokat ebrudalják ki őket ezután is. Így alakult meg a *Vár Barátainak Egyesülete*.

szögezem társaságunk programját. Ennek a programmnak az alapján remélem, hogy a jövőben minden olyan kísérletet meg fogunk hiusítani, amelyekkel a *Vár hangulatát* akarják megbontani.

A Vár láthatatlan elleneségei

— Dehát kik azok, — kérdem, — akiknek az az ambíciójuk, hogy a Várat, Budapest egyetlen történelmi komplexumát elrontsák? (Úgy tudom, hogy a „Vár hangulata“ megállapítás *Rakovszky* Ivántól, a Közmunka Tanács elnökétől ered.)

— Nem tudok személyeket mondani, — feleli *Szablya-Frischauf* Ferenc, — talán nincsenek is személyek. *Csak egy szellem van, mely, mintha a pesti oldalon kiélve magát, áttelepedett volna Budára, — láthatatlan ellenség: a bürokrácia, a hozzánemértés, akták elfoghatatlan cirkulációja, mely rombol és ami még rosszabb: épít, a multat nem szereti, a jelent nem érti, a jövőt nem látja*. Pesti emberek tudhatják legjobban, hogy könnyebb a hétfejű sárkánnyal megbirkózni, mint ezzel a láthatatlan akta-szellemmel. Mi mégis megkíséreljük.

— Hol akarják megfogni a dolgot?

Szablya-Frischauf Ferenc elgondolkozik:

— Erre egy szóval felelhetek. A *kvadrátnál*. Annál a bürokratikus, vagy mondjuk pontosabban: mérnöki szellemnél, melynek alfája és omegája a kvadrát. Mely ül a hivatalában és egy akta-, szám- és papirosvilágban dönt élet és halál, rombolás és építés felett, egyetlenegy szempontot tartva maga előtt, hogy döntése a kvadrát szempontjából megfelel-e a szabályzatnak. Mi ezzel a szellemmel azt akarjuk, amit az impresszionista festők tettek: *a négy fal közül a Természet elé küldjük őket*, ki a terepre, a beépítendő telkekre! Hadd lássák a saját szemükkel, hogy nem mindig a négyszögöl és a szabályzat a döntő, hanem, hogy általában az építkezésnél sokszor mindennél döntőbb faktor a *topográfiai és miljöviszonyok ismerete*, a szakértők és művészek helyszíni szemléje a légiures szobatudószkodás, helyesebben „kvad-

rát-bürokrácia“ helyett, mely az építkezéseket eddig Pest-Budán engedélyezte.

— Tudom, mire gondol, — vágott még ki sem mondott szavamba *Szablya-Frischauf*. — Arra gondol, hogy ez a cenzúra, mert cenzúra, esetleg nagyot árthat az építkezési szabadság elvének és kerékkötője lehet az individuális képességek kibontakozásának. Erre határozott *nem*-mel felelek. Híve vagyok minden szabadságnak, tehát az építkezés szabadságának is. Individualizmus nélkül nincs művészet, művészi fejlődés nem lehet. A szabadság nem csak jogokat ad az embernek, hanem kötelességeket is ró rá. Az individuumot talán az különbözteti meg leginkább a tömegembertől, hogy fölényesebben tud élni ezekkel a jogokkal és elasztikusabban tudja teljesíteni a rá hártott kötelességeket. A lepra-beteg nem panaszkodhat szabadságjogainak megsértése miatt, amikor otthonából kórházba szállítják. Az az ember, aki gólyalábon, aranyozott maskarában jelenik meg a frakkos báli estélyen, nem veheti rossz néven, ha a bálteremből kitessekelik. Ezek ugyan drasztikus példák, de higgye el, ez valahogyan a művészetben is így van. Szubordináció és alkalmazkodás nélkül nincs szabadság. És cenzúra nélkül sincs, ami alatt természetesen csak azt a korlátozást értem, amit az életben — tehát a társadalomban és a művészetben is, — maga a szabadság ír elő gyakorlati útmutatásként. Mondok egy példát. Egy kitűnő magyar építőművész néhány évvel ezelőtt megbízást kapott Rómában egy ottani szálloda átalakítására. Terveit, melyek fényesen sikerültek, minden fórumon elfogadták. Megkapta az építési engedélyt. Amikor az átalakítással elkészült, kiszállt a bizottság és elragadtatással szemlélte a megújított szállodát. Azután meghozta verdiktjét: *a homlokzatot azonnal le kell bontani!* Nem művészi önértékének hiányai miatt, hanem mértónusban, formában, egész konstrukciójában kéri a környezetből, amelybe beékelődött. És nem volt apelláta: a homlokzatot le kellett bontani. Ez nálunk elképzelhetetlen. Nálunk, ha egy ház ideiglenes építési engedély alapján felépül: legföljebb, ha apróbb korrektúrákról lehet szó, legtöbbször arról se. Elsősorban tehát ezen kell változtatni. Nem gondolunk a túlságosan költséges és talán túlságosan irgalmatlan római példára. Tervünk inkább az utólagos kényszerrendszabályok megelőzésére irányul. Az *építkezési fórumok hivatalának nem csak az ablakait, hanem az ajtóit is ki akarjuk nyitni*. Szakítani kell a kvadrát-szellemmel. Minden *építkezési engedély* kiadása előtt szemléltetjük a művészi lelkiismeretet és a hozzáértő ellenőrzést. Természetesen csak a Várban.

*

Nem ártana, ha ezzel a tervvel a pesti oldalon is megpróbálkoznának.

R. P.